

DESPRE UN VAS DE STICLĂ DIN CASTRUL ROMAN DE LA BOLOGA

Articolul de față are scopul de a pune în circulație datele principale în legătură cu un vas de sticlă, care, datorită imaginii de pe una din laturile sale, pare a constitui pînă acum un unicat.¹

Vasul a fost descoperit în stare foarte fragmentară în anul 1974, în secțiunea XIV B, executată în *latus praetorii sinistrum* din castrul roman de la Bologa (jud. Cluj) (Dacia Porolissensis). Fragmentele sale se găseau în două zone ale secțiunii: m. 1/4; a = 0,50 m și m. 3,4; a = 0,40 m. Construcția în care au fost găsite fragmentele vasului, denumită convențional clădirea B, este una din magazinele castrului (*horreum*). Lipsind multe din părțile lui, fragmentele rămase (Fig. 1) nu au permis o reconstituire integrală, propriu-zisă, a vasului.²

1. *Descrierea vasului.* Întregirea grafică a vasului (Fig. 3/a) arată că el este o cană cu corp prismatic. Dimensiunile vasului, întregit grafic, sunt: înălțimea totală = 24,5 cm; înălțimea gîțului = 5 cm; înălțimea corpului = 19,5 cm; lățimea bazei = 9,4 × 9,4 cm; grosimea peretelui = 0,2 cm; d gîțului = 4,5 cm; d gurii = 5,8 cm; d interior al gurii = 3,2 cm.

Vasul a fost turnat din pastă de culoare verzuie; în structura pastei au rămas numeroase bule mici de aer.

Corpul vasului este drept, gîțul este scurt și drept, iar buza este groasă, lată și teșită, râsfrință în jos; în dreptul gîțului și spre buză, peretele vasului se îngroașă; minerul a fost lipit de gîț; el este lat și are numeroase incizii verticale, paralele, mai dese în partea inferioară.

Pe fundul vasului a fost imprimată prin turnare o scenă, care reprezintă două personaje, stind față în față (Fig. 2; 3/b).

Personajul din partea stîngă stă în picioare, cu piciorul stîng înainte, în poziție de sprijin; cel drept este relaxat; pare desculț; poartă o tunică cu mîneci scurte, strînsă la brîu cu o cingătoare. Mina stîngă este îndoită din cot la nivelul șoldului și întinsă înainte cu palma deschisă; se pare că în palmă ține un obiect, poate un vas? Mina dreaptă este ușor îndoită, ridicată la nivelul pieptului și parcă ar ține pumnul strîns. Elementele feței nu se disting; profilul este însă destul de clar; poartă părul mare.

Personajul din partea dreaptă stă în picioare, parcă ușor aplecat înainte. Piciorul drept este adus înainte în poziție de sprijin, iar cel stîng, ușor îndoit, râmine deci puțin înapoi. Mina stîngă atîrnă de-a lungul corpului, foarte puțin îndoită înainte, cu palma deschisă în jos. Mina dreaptă este îndoită de la cot, și,

¹ Am prezentat o comunicare în legătură cu acest vas la sesiunea din 27 mai 1983 a Muzeului de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca.

² Vasul a început să fie restaurat în Laboratorul pentru restaurare a Muzeului de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca de către Maria Lukács. Din cauza dificultăților tehnice și a numeroaselor fragmente ce lipsesc, lucrarea este încă în curs.

la nivelul soldului, întinsă înainte cu degetele răsfirate. Personajul este îmbrăcat cu o tunică, decoltată în față, ce pare a avea mineci scurte; peste mijloc este strins cu o cingătoare; pare desculț; elementele feței nu se disting; pare însă a purta pe cap un coif?

Între cele două personaje, ceva mai sus de nivelul genunchilor, se află litera S (sau poate un Z întors).

2. *Probleme de tipologie.* Vasul face parte din grupa cănilor cu corp prismatic. C. Băluță nu a înregistrat acest tip de vas între vasele de sticlă din Dacia pe care le-a publicat³. Numeroase astfel de vase au fost descoperite în schimb în Pannonia⁴ și în Moesia Inferior⁵. Într-o lucrare special destinată cănilor cu corp prismatic din Britannia (provincie romană), D. Charlesworth încearcă să creeze o tipologie, în care vase similare ca formă cu cel de la Bologa sunt de tipul I a⁶. Numeroase astfel de vase au apărut în provinciile din peninsula iberică⁷.

Cănilor cu corp prismatic prezintă, în mod obișnuit, anumite elemente de decor mai ales pe fund. M. Bucovală a menționat pentru un vas de la Tomis un decor format din cercuri concentrice încadrate la colțuri de cerculețe mici⁸. A. Benkő menționează vase cu cercuri concentrice încadrate în patrulatere⁹. Pe unele vase figurează chiar și reprezentări animaliere¹⁰.

Intr-un articol dedicat special cănilor cu corp prismatic cu fundul decorat descoperite pe teritoriul Portugaliei romane, Jorge de Alarçao prezintă mai multe tipuri de reprezentări aflate pe fundul unor astfel de căni: cercuri concentrice, cercuri combinate cu motive geometrice, rozete, rozete combinate cu cercuri, cercuri în care sunt inscrise motive vegetale (ramuri, flori, frunze etc.), cercuri în care sunt inscrise reprezentări antropo- sau zoomorfe¹¹.

Nu am întîlnit încă reprezentări asemănătoare celei de pe vasul de la Bologa. Este adevărat însă că nu am epuizat bibliografia legată de vasele de acest tip și de vasele de sticlă în general.

3. *Probleme de datare.* D. Charlesworth datează cănilor cu corp prismatic din Britannia în secolele I-II e.n.¹² A. Benkő în al său „corpus al sticlelor” nu dă datări¹³. M. Bucovală, pe baza unor analogii, le datează fie în secolul II e.n., fie în secolul IV e.n.¹⁴, ceea ce reprezintă firește o datare prea largă. După contextul de descoperire vasul de la Bologa poate fi datat între începutul secolului III e.n. și sfîrșitul vieții castrului (cca 275 e.n.). Optăm pentru această datare.

³ Andreea Benkő, *Üvegkorpusz*, în *Régiószi Füzetek*, II, nr. 11, 1962, p. 104, grupa 4 h; p. 109—111, grupa 4 i; p. 111—117, grupa 4 j.

⁴ C. Băluță, în *Apulum*, 18, 1979, p. 195—200.

⁵ M. Bucovală, *Vase antice de sticlă la Tomis*, Constanța, 1968, p. 30—32 (căni cu corp prismatic).

⁶ D. Charlesworth, *Roman square bottles*, în *Journal of Glass Studies*, 8, 1966, p. 26—40.

⁷ J. de Alarçao, *Bouteilles carrées à fond décoré du Portugal romain*, în *Journal of Glass Studies*, 17, 1975, p. 47—53.

⁸ M. Bucovală, *op. cit.*, p. 32, nr. 17.

⁹ A. Benkő, *op. cit.*,

¹⁰ N. Walke, *Das römische Donaukastell Straubing-Serviodunum*. Limesforschungen, 2, Berlin, 1965, p. 48—49 (sec. I—III e.n.), pl. 76/14.

¹¹ J. de Alarçao, *op. cit.*, p. 48, 51.

¹² D. Charlesworth, *op. cit.*, p. 32; dar ea afirmează că acest tip de vas este mult mai caracteristic părții de răsărit a Imperiului unde viața lui poate fi datată mai bine între sfîrșitul secolului II e.n. și pînă în secolul IV e.n.

¹³ A. Benkő, *op. cit.*, p. 104, 109, 111.

¹⁴ M. Bucovală, *op. cit.*, p. 32.

4. *Proveniența vasului* nu se poate stabili deocamdată. Căile cu corp prismatic par să fi mult răspândite în toate provinciile Imperiului Roman, aşa încât este greu să precizăm proveniența, mai ales că reprezentarea de pe fundul lui nu are deocamdată analogii. Aducerea în circuitul științific a vasului va clarifica poate problemele legate de originea lui.

5. *Destinația* cărilor cu corp prismatic nu a fost încă discutată în ansamblu. D. Charlesworth spune doar că vasele cu corp prismatic erau destinate inițial transportului și păstrării unor lichide. Multe dintre ele au fost folosite în cele din urmă ca urne funerare¹⁵.

6. *Probleme de interpretare.* Așa cum am afirmat mai sus nu am găsit analogii apropriate pentru reprezentarea de pe fundul vasului. La o primă vedere mi s-a părut că poate fi vorba de o scenă de luptă (pugilat). Se impotrivesc însă cîteva elemente: prezența obiectului din mîna personajului din partea stîngă, mîna deschisă întinsă înainte și atitudinea pasivă a personajului din partea dreaptă și în general lipsa echipamentului specific acestui gen de luptă¹⁶.

Două personaje, stînd față în față, dar în atitudini diferite de cea reprezentată pe vasul de la Bologa, mai pot fi întîlnite pe boluri de sticla din epoca romană tîrzie. De obicei astfel de scene reprezintă sacrificiul lui Avraam¹⁷. Tot pe astfel de vase se află de multe ori și semnul S (unghiular) sau Z (întors) reprezentînd o parte a inscripției: *vivas in Deo Z(eses)*¹⁸.

Trebue însă să mărturisesc că nu mi se pare deocamdată posibilă o legătură între vasele creștine și vasul de la Bologa și că am făcut apropierea numai pentru că era cea mai apropiată analogie ca tip de reprezentare.

Sper că publicarea vasului, chiar fără un comentariu mai amănunțit și fără indicarea unui repertoriu exhaustiv de analogii, va facilita stabilirea provenienței și va lămuri semnificația reprezentării.

NICOLAE GUDEA

ON A SQUARE GLASS BOTTLE OF THE ROMAN FORT AT BOLOGA

(Abstract)

The fragments of a square glass bottle was found in the year 1974 in a *horreum* on the *latus praetorii sinistrum* of the Roman fort at Bologa (Dacia Porolissensis; Resculum?). The bottle couldn't be reconstituted owing its fragmentary state (fig. 1). Only its graphic reconstitution allowed the author to establish that it represents a one-handled rectangular bottle (fig. 3 a). The body is moulded of good quality paste, with rare small bubbles. The neck is short in relation to the length of the body.

On the basis of the bottle there is a marking. The author couldn't find analogies for it (fig. 2; 3 b).

The author gives a minute description of the bottle and the marking and discusses some general problems in connection with the tipology of the marking, dating and origine of the square bottles.

The author considers that the questions in connection with the origine, dating and historical interpretation of the marking haven't been solved yet. He hopes that his considerations may facilitate the answer to this questions.

¹⁵ D. Charlesworth, *op. cit.*, p. 26.

¹⁶ A. de Ridder, *pugilatus*, in *DA*, IV, 1, p. 754—761 (dar e vorba mai ales de pugilatul la greci); cf. *caestus* (*DA*, I, 2, 1887, p. 811), și *pancratium* (*DA*, IV, 1, p. 311).

¹⁷ Cf. D. B. Harden, *The Wint Hill Hunting Bowl and related glasses*, in *Journal of Glass Studies*, 2, 1960, p. 45—80.

¹⁸ *Ibidem*.

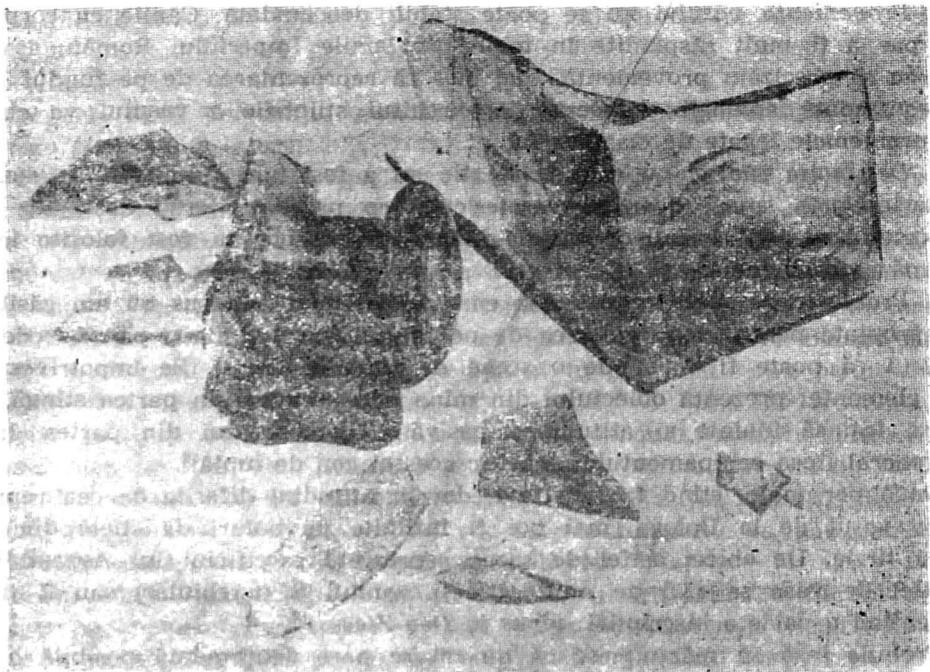

Fig. 1. Fragmentele vasului de sticlă de la Bologa (jud. Cluj).

Fig. 2. Imaginea de pe fundul vasului de sticlă.

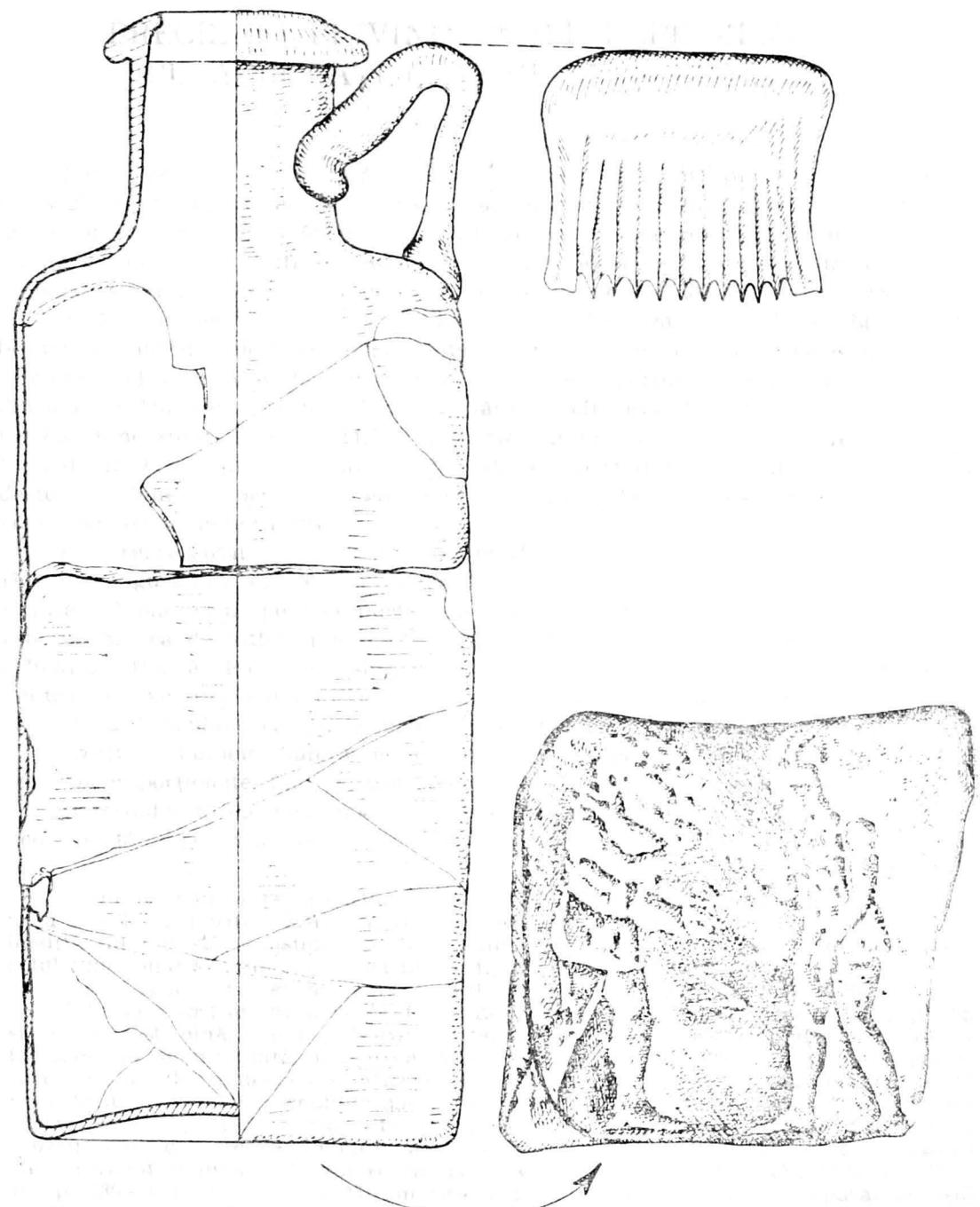

Fig. 3. a. Vasul de sticlă de la Bologa (întregire grafică). b. Imaginea de pe fundul vasului de sticlă (desen).